

OSU: Humanitarian sciences. – 2004. – № 9. – P. 72-76. Mode of access : <http://www.osu.ru/doc/1026/author/1606/lang/0>.

4. Lavrychenko N. M. Pedagogy of socialization: European outline / N. M. Lavrychenko. – K.: VIRA Insight, 2000. – 444 p.

5. Newest psychological dictionary / V. B. Shapar, V. E. Rossokha, O. V. Shapar; Under the general editorship by V. B. Shaparev. – Rostov-on-Don: Phoenix, 2007. – 876 p.

6. Psychology of gifted children and adolescents / Ed. by N. S. Leites. – Moscow: Academia, 2000. – 336 p.

7. Rybalka V. Psychology of the creative person: Teach. manual / V. Rybalka. – K.: IZMN, 1996. – 236 p.

8. Dictionary of social pedagogy: student's textbook / L. V. Mardakhaev. – Moscow: Publishing Center "Academy", 2002. – 363 p.

9. Teplov B. M. Problems of individual differences / B. M. Teplov. – Moscow: APN RSFSR, 1961. – P. 9-347.

Надійшла до редколегії 12.12.13

С. Фурдуй, канд. психол. наук

Измаильский государственный гуманитарный университет, Измаил

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ПРОЦЕССУ СОЦИАЛИЗАЦИИ ОДАРЕННЫХ СТУДЕНТОВ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

Социализация одаренных студентов определена как процесс, посредством которого индивидом усваивается социальный опыт его социального окружения таким образом, что через формирование собственного "Я" проявляется уникальность данного индивида как личности. Ведущим признаком социализации студенчества выделено понятие "социализованность одаренных студентов" – такая интеграционная характеристика личности молодого человека, что включает совокупность приобретенных знаний, умений, установок, профессиональных и личностных качеств, достаточных для полноценного выполнения ведущих социальных ролей, последующего развития способностей и одаренности личности, ее успешной творческой самореализации.

Ключевые понятия: одаренность, социализация, социализация одаренного студента, социализованность, социальная зрелость студента.

S. Furdui, Ph. D.

Izmail State University for the Humanities, Izmail

PSYCHO-PEDAGOGICAL APPROACHES TO THE SOCIALIZATION PROCESS OF THE GIFTED STUDENTS IN HIGH SCHOOL

Socialization of gifted students defined as the process by which individuals absorbed the social experience of its social environments o that through the formation of his own "I" shows the uniqueness of the individual as an individual. The leading feature of the socialization of students allocated to the concept of "socialization of gifted students" – a description of the integration of the young person, which includes a set of acquired knowledge, skills, attitudes, and professional and personal qualities sufficient to fully carryout major social roles, the subsequent development of abilities and talents of personality, its successful creative fulfilment.

Key concepts: talent, socialization, socialization of a gifted student, socialization, social maturity of the student.

УДК 159.9.019.4 : 336

О. Чигир, канд. психол. наук

Оболонський районний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, Київ

ВЗАЄМОДІЯ В БАТЬКІВСЬКІЙ СІМ'І ЯК ЧИННИК СПРЯМОВАНOSTІ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ

У статті розглядаються особливості міжособистісної взаємодії в батьківській сім'ї як чинника формування типу економічної спрямованості молодшої людини, зокрема, для скнари, поміркованого типу та марнотрат.

Ключові слова: фінансова поведінка, спрямованість фінансової поведінки, міжособистісна взаємодія в батьківській сім'ї, скнара, поміркований тип, марнотрат.

Постановка проблеми. Проблема поведінки людини у вирішенні власних економічних питань виявляється тим більш важливою, чим більше вона отримує свободи, а разом із нею і відповідальності, з приводу способів заробляння, витрачання, зберігання грошей. Рациональна компонента, у вигляді настанов та порад дедалі більше втрачає своє значення в зв'язку з все наростаючим розривом між поколіннями та дистанційованості людей одне від одного.

При цьому, значення наслідування авторитетам, прагнення відповідати нормам, що встановлюють референтні групи, моди, тобто всі ті впливи яких здійснюється невербально набирають тим більшого впливу.

Проблема, що поставлена в даному дослідженні, апелює до невербальної, тобто такої що ґрунтується на афективній складовій, передачі досвіду, що відбувається в батьківській сім'ї. З нашої точки зору, батьківська сім'я все ще зберігає своє домінуюче значення щодо формування ціннісних орієнтацій людини. І хоча формальні методи, про які вже було сказано вище, все більше втрачають силу свого впливу, при цьому її отримують інші, часто приховані та не проявлені, наприклад міжособистісна взаємодія яка апелює до афективного рівня комунікації, в обхід когнітивного. Вслід за А. Бандурою з його теорією соціального научіння та рядом інших дослідників, ми вважаємо, що передача

досвіду між поколіннями здійснюється через копіювання, на основі демонстрації прикладу старшими молодшим (А. Бандура, Н. Міллер, Дж. Доллард, М. Боуен, В. Сатир, А. Варга та ін.).

Також, вважаємо, що базові характеристики особистості закладаються до 3-5 років, тобто часу, коли дитина майже повністю перебуває під впливом батьків (З. Фрейд, Ш. Ференці, К. Хорні, Дж. Вайс).

Відтак, значення взаємодії, як феномену стосунків в батьківській сім'ї отримує вагоме місце у формуванні особистості молодшої людини, зокрема і її фінансової поведінки.

Мета дослідження полягає у вивченні міжособистісної взаємодії в батьківській сім'ї як чинника формування типу спрямованості фінансової поведінки молоді, зокрема таких її різновидів, як скнари, поміркованого типу та марнотрат.

Теоретичним підґрунтям дослідження впливу міжособистісної взаємодії в батьківській сім'ї на формування типу спрямованості фінансової поведінки молодшої людини стали розробки П. Клайна. Вчений виокремлює дві головні з них: спрямованість на утримання грошей (скнарність) та спрямованість на нестримне витрачання (марнотратність) [1, с. 208-212]. В нашому дослідженні було введено ще один тип – поміркований, тобто категорію людей, які не мають очевидної спрямованості в

той чи інший бік. Було висунуто припущення, що дана категорія людей становить більшість.

Витоки поглядів П. Клайна слід шукати в психодинамічній концепції, зокрема поглядах на фінансову поведінку З. Фрейда, який вважав, що вона формується під впливом стосунків із батьками і того способу, який вони обирають у привчанні дитини до горщика, та його учня і послідовника Ш. Ференці, який процес розвитку цього потягу в онтогенезі вкладав в період, коли малюк отримує задоволення від грязюки та екскрементів, що переходять у любов до грошей. Жадібна до грошей людина розглядається як відображення дитячої відмови від дефекації за наказом батьків. Людина ж, яка легко, а часом і бездумно витрачає гроші, нагадує дитину, яка прагне до схвалення батьками її "подарунків" [2, с. 5; 3, с. 46-83].

На основі таких міркувань П. Клайном було розроблено тест анального характеру, призначений для визначення приналежності людини до одного з полюсів зазначених дихотомій, що і був використаний для досягнення мети, поставленої у дослідженні.

Особливості міжособистісної поведінки в батьківській сім'ї досліджувались на основі концепції сім'ї М. Боуена, який сконцентрував її навколо емоційної складової взаємодії. Вчений визначав сім'ю як емоційне поле, що регулюється на основі двох різноспрямованих сил: прагнення до сумісності (в екстремумі – повне злиття з іншими) і прагнення до індивідуальності (в екстремумі – повна ізоляція) [4; 5].

Крім тесту анального характеру також було використано інші методи дослідження фінансової поведінки (шкала "Етика грошей" Т. Тенга [6] та методика "Атитуди фінансової поведінки" А. Фернама [1, с. 77-92]), методи дослідження особистісних рис (тест "Дослідження тривожності" Ч. Д. Спілбергера [7, с. 422-424]) та методи призначені для дослідження особливостей міжособистісної взаємодії в батьківській сім'ї ("Вимір батьківських установок та реакцій" Е. С. Шефера та Р. К. Белла [8, с. 243-253]).

Кількість респондентів, що прийняли участь у дослідженні – 135 чоловіків, молодих людей, віком від 18 до 40 років, які займають активну економічну позицію [9, с. 110-134].

Дані, що були отримані в ході дослідження, розподілилися таким чином: скнари – 11,5 % (15 респондентів); поміркований тип – 80 % (107 респондентів); марнотрати – 9,5 % (13 респондентів).

На основі цих даних встановлено особливості внутрішньої організації зазначених типів спрямованості фінансової поведінки особистості.

Вихованню в батьківській сім'ї за типом скнари був притаманний низький рівень емоційної взаємодії, батьки не приділяли достатньої уваги розвитку цих дітей, а виховання відбувалось стихійно та безконтрольно. У міжособистісній взаємодії батьки не приділяли скнарі достатньо уваги, мало підтримували потреби та бажання одне одного. Відтак, чітких орієнтирів для наслідування у даній категорії досліджених не було.

Не приділяючи достатньо уваги особистісному та емоційному розвитку своїх дітей, батьки не допомагали їм також навчатися соціальної взаємодії, що спричинило появу страхів перед відкритим та безпосереднім соціальним контактом, якого скнари намагаються уникати також у своїй фінансовій поведінці. А враховуючи, що рівень толерантності членів батьківської сім'ї один до одного був на низькому рівні, це підірвало відчуття безпеки молодого людини та її здатності довіряти, покладатись на близьких людей.

Така ситуація в батьківській сім'ї вплинула на економічну поведінку скнар таким чином, що фінансові

операції вони сприймають як ризиковані і прагнуть максимально спростити взаємодію в даній області, часто навіть ціною відчутного програшу для себе. Сфера їхніх потреб виявляється витісненою в результаті особливостей стосунків в батьківській сім'ї, внаслідок чого, вони у будь-який спосіб намагаються уникати найменших можливих натяків на її усвідомлення. Єдиною надійною стратегією поведінки, що пов'язана з грошима, вони вважають накопичення та економію. Відтак, їхнє ставлення до грошей підкреслено афективне, з проявами деякої нав'язливості, що значно збіднює тезаурус, притаманний даній сфері життєдіяльності, доступний розумінню скнар. Звичайно, що така позиція може бути пояснена підвищеним рівнем особистісної тривожності, який, перш за все, розповсюджується на сферу міжособистісної взаємодії, а вже потім, і на пов'язану із нею, сферу економічної поведінки.

В якості важливих аспектів фінансової поведінки, скнари відмічають також, що гроші – це мірило досягнень особистості в соціальному просторі. Що відповідає неусвідомлюваним прагненням даної категорії випробуваних продемонструвати своїм батькам власну спроможність та гідність, для того, щоб символічно заслужити право на увагу та щирий і емоційно наповнений контакт.

У вихованні людей поміркованої спрямованості фінансової поведінки батьки надавали достатню кількість підтримки та фрустрації. Їхнє виховання можна охарактеризувати як цілком адекватне та доречне. Помірність у розвитку активності, середні показники щодо прагнення прискорити розвиток, відсутність нав'язливого страху образити дитину, разом із достатнім рівнем поваги до її особистості, сформували відповідну нейтральну фінансову поведінку. Очевидна нейтральність як у вихованні, без явної наявності надмірностей чи дефіциту у взаємодії призвело до формування фінансової поведінки, яка відповідає загальній нормі. Стиль взаємодії, що був притаманний батьківським сім'ям цих людей, "Гальмування розвитку дитини", призвів до підвищення значення ошадної функції грошей і недооцінки досягнення, як виразника соціальної успішності та реалізованості індивіда.

Таким чином, очевидна нейтральність та поміркованість у взаємодії із батьками призводить до формування монетарних атитюдів, які можна охарактеризувати як помірні. Така позиція батьків призводить до формування фінансової поведінки, що притаманна переважній більшості людей і утворює загальноприйнятний стандарт такої.

Міжособистісна взаємодія в батьківських сім'ях марнотратів будувалась за принципами стилю "Високий рівень включення у взаємодію", що призводить до формування легковажного ставлення молодого людини щодо монетарних питань. Також їм був притаманний високий, можливо навіть занадто високий, рівень дозволеного. Така особливість міжособистісної взаємодії не сприяла формуванню у них адекватних меж дозволеного – забороненого. Як наслідок, у дорослому віці зустрічаючись із певними обмеженнями вони реагують на них вкрай болісно, виявляючи це у вигляді надмірної агресії або навіть психотичного епізоду. Зрозуміло, що така ситуація завадила також формуванню адекватних диспозицій стосовно монетарних атитюдів.

З іншого боку, батьки цих людей пред'являли їм занадто високий рівень очікувань, несвідомо прагнучи прискорити їх розвиток. Таким чином, батьки, висловлюючись в термінах Е. Берна, трансливали своїм дітям подвійне послання, типу: "Ти вільний робити що тобі заманеться, але повинен розвиватися швидше". В наслідок відчутної надмірності у міжособистісній взаємодії із батьками і стресогенності для дитини, яка її супроводжує, вони не змогли адекватно інтеріоризувати жодно-

го з них. Натомість, сприйняли їх вкрай викривлено, не будучи психологічно спроможними розшифрувати непрямі батьківські послання.

Відтак, у своєму прагненні безперервного підкорення все нових вершин, вони намагаються реалізувати батьківську настанову розвиватись. Ця настанова перетворюється в компульсію, що штовхає до безперервних витрат, створюючи ілюзію наповненості життя та особистісного прогресу. Діючи не раціонально за принципом (прагнучи обіграти казино, або витрачаючи всі свої гроші на непотрібні речі), вони символічно реалізують це прагнення в розвитку, заміщуючи власну неспроможність реалізувати батьківську вимогу в повній мірі, тим само відображаючи непростий стиль міжособистісної взаємодії, що панував в їхній батьківській сім'ї.

Висновки

1. Кардинальний вплив на формування фінансової поведінки скар справила міжособистісна взаємодія з батьками, які не приділяли їм достатньо уваги, а емоційно були вкрай прісними та агресивними. Таке ставлення батьків заселило в душу скар острах соціальної комунікації та підірвало відчуття безпеки стосовно оточуючого середовища.

2. Нейтральність батьків у вихованні призводить до поміркованої фінансової поведінки. А гнітючий стиль взаємодії є причиною посилення прагнення до заощадження та недооцінки досягнень.

3. Дозволяючи та вимагаючи забагато, батьки не сформували у марнотратів адекватного розуміння меж дозволеного-забороненого. А прагнучи прискорити їхній розвиток, стимулювали їх розряджати тривогу, притаманну відчуттю безмежності, назовні. Реалізуючи несвідомі сімейні настанови, ці люди, через обсесивне витрачання грошей прагнуть досягнень, яких від них вимагали батьки.

Список використаних джерел

1. Фернам А. Деньги. Секреты психологии денег и финансового поведения / А. Фернам, М. Аргайл. — СПб.: Прайм-Еврознак, 2006. — 478 с.

О. Чигир, канд. психол. наук

Оболонский районный центр социальных служб для семьи, детей и молодежи, Киев

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ В РОДИТЕЛЬСКОЙ СЕМЬЕ КАК ФАКТОР НАПРАВЛЕННОСТИ ФИНАНСОВОГО ПОВЕДЕНИЯ

В статье рассматриваются особенности межличностного взаимодействия в родительской семье как фактора формирования типа экономической направленности молодежи, в частности для жмота, умеренного типа и транжир.

Ключевые слова: финансовое поведение, направленность финансового поведения, межличностное взаимодействие в родительской семье, жмот, умеренный тип, транжир.

O. Chigire, Ph. D.

Obolon's district Centre of social services for family, children and youth, Kyiv

INTERACTION IN PARENTS' FAMILY AS A FACTOR OF ORIENTATION OF FINANCIAL BEHAVIOR

The article deals with problem of the economical direction selection by young people caused with features of interpersonal relations in parental families.

Keywords: financial behavior, economical direction type, interpersonal relations in parental families, entrepreneur, freelancer, manager.

УДК 316.614

2. Фрейд З. Характер и анальная эротика / З. Фрейд. — Минск: Попур, 1997. — 513 с.

3. Ferenczi S. Further Contributions to the Theory and Technique of Psycho-analysis / S. Ferenczi. — Karnac Books, 1994. — 480 с.

4. Боуэн М. О процессах дифференциации своего "Я" в родительской семье / М. Боуэн // Теория семейных систем Мюррея Боуэна: Основные понятия, методы и клиническая практика. — М.: Когито Центр, 2008. — 496 с. — С. 81-106.

5. Кливер Ф. Слияние и дифференциация в браке / Ф. Кливер // Теория семейных систем Мюррея Боуэна: Основные понятия, методы и клиническая практика. — М.: Когито Центр, 2008. — 496 с. — С. 305-338.

6. Tang T. P. The meaning of money: Extension and exploration of the Money Ethic Scale in a sample of university students in Taiwan / T. P. Tang // Journal of organizational behavior. — 1993. — № 14. — С. 93-99.

7. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Л. Ф. Бурлачук. — СПб.: Питер, 2007. — 688 с.

8. Олифирович Н. И. Психология семейных кризисов / Олифирович Н. И., Зинкевич-Куземкина Т. А., Валента Т. Ф. — СПб.: Речь, 2006. — 260 с.

9. Квинн В. Прикладная психология / В. Квинн. — СПб.: Питер, 2000. — 560 с.

1. Fern A. Money. Secrets of Psychology and money finans behavior / A. Fern, M. Argyle. — St. Petersburg: Prime Evroznak, 2006. — 478 p.

2. Freud S. Character and anal erotica / S. Freud. — Minsk: Popuri, 1997. — 513 p.

3. Ferenczi S. Further Contributions to the Theory and Technique of Psycho-analysis / S. Ferenczi. — Karnac Books, 1994. — 480 p.

4. Bowen M. On the processes of differentiation of the "I" in the parental home / M. Bowen // Family Systems Theory by Murray Bowen: Basic concepts, methods and clinical practice. — M.: Kogito Center, 2008. — 496 p. — P. 81-106.

5. Cleaver F. Merger and differentiation in marriage / F. Cleaver // Family Systems Theory by Murray Bowen: Basic concepts, methods and clinical practice. — M.: Kogito Center, 2008. — 496 p. — P. 305-338.

6. Tang T. P. The meaning of money: Extension and exploration of the Money Ethic Scale in a sample of university students in Taiwan / T. P. Tang // Journal of organizational behavior. — 1993. — № 14. — P. 93-99.

7. Burlachuk L. F. Dictionary of psychodiagnosis / L. F. Burlachuk. — St. Petersburg: Peter, 2007. — 688 p.

8. Olifirovich N. I. Psychology of family crisis owls / N. I. Olifirovich, T. A. Zinkevich-Kuzemkina, T. F. Valenta. — St. Petersburg: Rech, 2006. — 260 p.

9. Quinn V. Applied psychology / V. Quinn. — St. Petersburg: Peter, 2000. — 560 p.

Надійшла до редколегії 07.10.14

О. Числіцька, канд. психол. наук, ст. наук. співроб.

Науково-дослідний інститут проблем військової медицини, Ірпінь

М. Кузьменко, канд. психол. наук, наук. співроб.

Науково-методичний центр кадрової політики Міністерства оборони України, Київ

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ КАНДИДАТІВ НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

У статті розглядаються особливості соціалізації кандидатів на військову службу в Збройних Силах України. Здійснюється аналіз їх психологічного вивчення, виявляються фактори, що впливають на рівень розвитку соціалізації особистості.

Ключові слова: соціалізація, Збройні Сили України, моральна нормативність.

Збройні Сили України (ЗС України) є соціальним інститутом, що нерозривно пов'язаний із громадянським суспільством. Протягом багатьох років армія України

стійко займала провідні позиції в переліку державних і громадських інституцій, які користуються одним із найбільших рівнів довіри в населення. Громадяни вбача-